

دین و زندگی پایه دهم

ویژه کنکور فرهنگیان

www.konkursara.com

یاری از نماز و روزه

(درس دوازدهم کتاب دین و زندگی دهم انسانی)

(درس دهم کتاب دین و زندگی دهم تجربی، ریاضی)

مقدمه :

خدای مهربان برای زندگی ما انسان ها برنامه ای تنظیم کرده که دربردارنده احکام و وظایف گوناگونی در ارتباط با خدا، خود، خانواده، جامعه و خلقت است. با عمل به این برنامه و احکام و دستورات آن، انسان می تواند در مسیر نزدیک شدن به خدا گام بردارد و به رستگاری در دنیا و آخرت برسد. اگرچه تمامی این احکام و دستورات در جهت مصلحت ما است؛ اما انسان دوست دارد حکمت و علت احکام الهی را بداند و با معرفت بیشتر دستورات الهی را انجام دهد. از این رو، خدای متعال برخی از فایده های مهم ترین احکام خود را از طریق آیات قرآن کریم و سخنان معصومان به اطلاع ما رسانده است.

در این درس با فایده دو عمل نماز و روزه آشنا می شویم و پاسخ سؤالات زیر را می یابیم:

- ۱- چرا در هر روز، پنج بار به نماز می ایستیم؟
- ۲- حکمت روزه چیست؟ چرا یک فرد مسلمان باید روزه بگیرد؟
- ۳- احکام دیگر روزه کدام اند؟

خداوند در آیات مختلفی، فایده های نماز و روزه را بیان فرموده است.

تقوا

برای اینکه حقیقت تقوا را دریابیم، ابتدا مثالی را که امام علی بیان فرموده است، ذکر می کنیم.

مثل انسان های بی تقوا مثل سوارکارانی است که سوار بر اسب های چموش و سرکشی شده اند که لجام را پاره کرده و اختیار را از دست سوارکار گرفته اند؛ به بالا و پایین می پرند و عاقبت، سوارکار را در آتش می افکنند.

اما مثل آدم های با تقوا، مثل سوارکارانی است که بر اسب های رام سوار شده اند و لجام اسب را در اختیار دارند و راه می پیمایند تا اینکه وارد بهشت شوند

تفاوت اصلی میان این دو سوارکار که یکی به هلاکت می رسد و دیگری به رستگاری، در سرکشی و لجام گسیختگی اسب یکی از آنها، و رهوار و مطیع بودن اسب دیگری است.

تقوا

این لجام گسیختگی و سرکشی در انسان بی تقوا و رهواری و مطیع بودن در انسان باتقوا به چه معناست؟

تقوا به معنای حفاظت و نگهداری است. انسان باتقوا خودنگهدار است و خود را از گناه حفاظت می کند؛ یعنی بر خودش مسلط است و زمام و لجام نفس خود را در اختیار دارد و نمی گذارد نفس با سرکشی او را در دره های هولناک گناه بیندازد.

انسان باتقوا می کوشد روز به روز بر توانمندی خود بیفزاید تا اگر در شرایط گناه و معصیت قرار گرفت، آن قوت و نیرو او را حفظ کند و از آلودگی ننگه دارد.

اکنون این سؤال پیش می آید که چگونه تقوا را در خود به وجود آوریم که بتوانیم در مواقع خطر بر خود مسلط باشیم و از گناه دوری کنیم؟

قرآن کریم راه های متعددی برای کسب تقوا به ما نشان داده که در این درس به دو مورد مهم از آنها، یعنی نماز و روزه اشاره می کنیم.

نماز و بازدارندگی از گناه

انسانی که پنج بار در طول روز نماز به پا می دارد، یاد خدا را در دل خود زنده می کند و حضور او را در جای جای زندگی احساس می کند. توجه به حضور خدا در زندگی و نظارت او بر اعمال، موجب میشود تا انسان دست به هر کاری نزند و از گناهان دوری کند.

خداوند در قرآن کریم میفرماید:

... وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

با این حال، برخی میگویند: ما نماز میخوانیم اما تأثیر آن را کمتر در خود مشاهده می کنیم و معمولا دست از از رفتارهای قبلی برنمیداریم. پس چگونه نماز بازدارنده انسان از زشتی ها و منکرات است؟

شایسته است دقت کنیم که تأثیر نماز به تداوم و به میزان دقت و توجه ما بستگی دارد. چنانکه اگر گفته شود هرکس درس بخواند، موفق می شود، طبیعتا موفقیت همه یکسان نیست و به نحوه و کیفیت درس خواندن آنها بستگی دارد. بنابراین اگر نمازهای روزانه خود را ترک نکنیم و دقت و توجه خود را در نماز افزایش دهیم، از آن تأثیر خواهیم پذیرفت.

نمی توان انتظار داشت خواندن چند رکعت نماز شتاب زده و بدون رعایت آداب، تأثیر چندانی در ما داشته باشد. اگر تلاش کنیم روز به روز نماز را با کیفیت بهتر و رعایت آداب آن انجام دهیم، به زودی تأثیر آن را خواهیم دید.

نماز و بازدارندگی از گناه

هرکدام از ما می‌توانیم این مورد را در میان اطرافیان و بستگان مشاهده کنیم و دریابیم افرادی که به نمازشان توجه بیشتری دارند، در مقایسه با کسانی که نماز نمی‌خوانند، یا نماز خود را شتاب زده و بدون رعایت آداب می‌خوانند، از منکرات بیشتری دوری میکنند.

اگر به زندانیان و خلافکاران جامعه نگاه کنیم، می‌بینیم که چنین مجرمانی کمتر از میان افراد نمازخوان هستند. همین موضوع نشان می‌دهد که نماز تأثیر خود را گذاشته و هر قدر با توجه و دقت بیشتر انجام شود، تأثیر آن بیشتر هم خواهد شد.

امام صادق می‌فرماید:

هرکس می‌خواهد بداند آیا نمازش پذیرفته شده یا نه، باید ببیند که نماز، او را از گناه و زشتی باز داشته است یا نه. به هر مقدار که نمازش سبب دوری او از گناه و منکر شود، این نماز قبول شده است.

اگر می‌بینیم که با خواندن نماز در حال دور شدن از گناهان هستیم، معلوم می‌شود نمازمان مورد قبول خدا قرار گرفته و اگر نماز، ما را از گناه و زشتی باز ندارد، معلوم می‌شود که عیب و نقصی در نماز خواندن ما هست. باید جستجو کنیم تا آن عیب را بیابیم و برطرف کنیم.

نتیجه اینکه :

نماز و بازدارندگی از گناه

اگر نماز را کوچک نشماریم

و نسبت به آنچه در نماز میگوییم و انجام می دهیم درک صحیح داشته باشیم، نه تنها از گناهان که حتی از برخی مکروهات هم به تدریج دور خواهیم شد. از این رو:

- اگر در انجام به موقع نماز بکوشیم، بی نظمی را از زندگی خود دور خواهیم کرد.
- اگر در پنج نوبت با لباس و بدن پاکیزه به نماز بایستیم، آلودگی های ظاهری ما کمتر خواهد شد.
- اگر شرط غصبی نبودن لباس و مکان نمازگزار را رعایت کنیم، کمتر به کسب درآمد از راه حرام متمایل خواهیم شد.
- اگر هنگام گفتن تکبیر به بزرگی خداوند بر همه چیز توجه داشته باشیم، قدرت های دیگر در نظمان کوچک خواهند شد و به آنان توجه نخواهیم کرد.
- اگر در رکوع و سجود، عظمت خدا را در نظر داشته باشیم، در مقابل مستکبران خضوع و خشوع نخواهیم کرد.
- اگر عبارت اهدنا الصراط المستقیم را صادقانه از خداوند بخواهیم، به راه های انحرافی دل نخواهیم بست.
- اگر عبارت غیر المغضوب علیهم و لا الضالین را با توجه بگوییم، خود را در زمره کسانی که خدا بر آنها خشم گرفته یا راه را گم کرده اند، قرار نخواهیم داد.
- بنابراین؛ با تکرار درست آنچه در نماز می گوییم و انجام می دهیم به تدریج چنان تسلطی بر خود می یابیم که می توانیم در برابر منکرات بایستیم و از انجامشان خودداری کنیم.

فهم و درک درست اعمال زیر، انسان را در برابر چه گناہانی حفظ خواهد کرد؟

منکرات	عبارات و اعمال نماز
..... ۱-	۱- خواندن سورۀ توحید
..... ۲-	۲- درود بر پیامبر در تشهد
..... ۳-	۳- دعای قنوت
..... ۴-	۴- حضور در نماز جماعت
..... ۵-	۵- گفتن عبارت «إِيَّاكَ نَعْبُدُ»
..... ۶-	۶- گفتن عبارت «إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ»

بررسی

تکمیل احکام

در سال های قبل آموختیم که برای انجام نماز، الزم است بدن و لباس ما پاک باشد و در صورتی که به یکی از نجاسات آلوده باشد باید قبل از نماز پاک گردد. بنابراین، لازم است هر مسلمانی نجاسات را بشناسد و راه پاک کردن اشیای نجس را بداند.

توجه: همه چیز پاک است، مگر ۱۱ چیز و آنچه در اثر برخورد با آنها نجس میشود.

- ۱- خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد.
  - ۲ و ۳- ادرار و مدفوع انسان و حیوان های حرام گوشتی که خون جهنده دارند.
  - ۴- مردار انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد.
  - ۵ و ۶ - سگ و خوک، زنده و مرده آن ها نجس است.
  - ۷- کافر (یعنی کسی که به خدای یگانه اعتقاد ندارد)
  - ۸- شراب و هر مایع مستی آور، نجس است.
- همچنین لازم است بدانیم: نوشیدن شراب، چه کم و چه زیاد حرام است و در زمره بزرگترین گناهان شمرده شده است.

برخی از نجاسات عبارت اند از:

ای مردمی که ایمان آورده اید؛ به راستی شراب و قمار و بت پرستی و تیرک های بخت آزمایی، پلید و از کارهای شیطانی است. پس از آنها دوری کنید تا رستگار شوید. شیطان میخواهد با شراب و قمار بین شما دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا دور سازد و از نماز باز دارد.

خداوند در قران درباره این عمل ناروا می فرماید:

اعمالی که تأثیر نماز را از بین می برند :

توجه کنیم که برخی کارها اثر نماز را از بین می برند. باید بکوشیم آن کارها را از زندگی خود بیرون کنیم؛ مانند:

ناراحت کردن پدر و مادر

۱

فرزندی که از روی خشم به پدر و مادر خود نگاه کند - هرچند والدین در حق او کوتاهی و ظلم کرده باشند - نمازش از سوی خدا پذیرفته نیست

امام صادق (ع) فرمود:

غیبت کردن

۲

هرکس غیبت مسلمانی را کند، تا چهل روز نماز و روزه اش قبول نمیشود؛ مگر اینکه فرد غیبتشده، او را ببخشد.

پیامبر (ص) به ابوذر فرمود:

روزه و تقویت تقوا

میزان موفقیت انسان در رسیدن به هدف های بزرگ، به میزان تسلط او بر خویش، خودنگهداری و تقوا بستگی دارد و هر قدر هدف بزرگتر باشد، تقوای بیشتری میطلبد.
روانشناسان، کارهایی را برای تقویت اراده و تسلط بر خود پیشنهاد می کنند تا افراد بتوانند به موفقیت در برنامه هایی مانند درس، ورزش، کسب و کار و مانند آن برسند.

خداوند، انسان را به عملی راهنمایی میکند که اگر آن را به درستی انجام دهد، چنان تسلطی بر خود پیدا میکند که میتواند موانع درونی را کنار بزند و گام های موفقیت به سوی برترین هدف های زندگی را به خوبی بردارد. این عمل، **روزه** است.
روزه، مصداق کامل تمرین صبر و پایداری در برابر خواهش های دل است.

کسی که یک ماه گرسنگی روزانه را تحمل کند و در عین حال که میل به آب و غذا دارد، به سوی آن نرود؛ کسی که یک ماه چشم خود را از گناه حفظ کند؛ زبان خود را از دروغ و غیبت نگه دارد؛ گوش خود را از شنیدن بدی ها بازدارد؛ خوش رفتاری با مردم را تمرین کند؛ و از حجاب و پوشش خود به خوبی مراقبت کند؛ بکوشد به دیگران ستم نکند و مردم را از خود نرنجاند و مواظب باشد غذای سحری و افطاری او از درآمد پاک و حلال باشد،
چنین کسی، پس از یک ماه، به تسلطی بر خود میرسد که قبل از ماه رمضان آن تسلط را نداشته است و اگر هر سال یک ماه این عمل را تکرار کند، سال به سال باتقواتر میشود.
چنین فردی کم کم به جایی میرسد که احساس میکند که هر کاری را که خداوند دستور داده است، میتواند به آسانی انجام دهد و احساس سختی نمیکند.

روزه و تقویت تقوا

قرآن کریم:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

بررسی

رسول خدا می فرماید: «چه بسا روزه داری که جز گرسنگی و تشنگی چیزی نصیب او نمی شود. مقصود پیامبر گرامی از این سخن چیست؟»

پاسخ: روزه داری صرفاً تحمل تشنگی و گرسنگی نیست، بلکه روزه باید واقعی باشد و روزه دار واقعی کسی است که وجودش را از گناه حفظ کند و در مقابل گناه و گناه کاری تقوا داشته باشد. (عدم بهره مندی از فواید حقیقی روزه)

احکام روزه

۹ چیز روزه را باطل می کند که برخی از آنها عبارت اند از: خوردن و آشامیدن، دروغ بستن بر خدا و پیامبر و جانشینان پیامبر، رساندن غبار غلیظ به حلق، فرو بردن تمام سر در آب، استمناء، باقی ماندن بر جنابت تا اذان صبح

فعالیت کلاسی

با مراجعه به رساله توضیح المسائل، عبارت های زیر را تکمیل کنید.

- ۱- اگر روزه دار سهواً چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه اش **باطل نیست**.
- ۲- اگر روزه دار، چیزی را که لای دندانش مانده **عمداً بخورد** روزه اش باطل می شود.
- ۳- روزه دار **نباید** غبار غلیظ و دود سیگار و تنباکو و مانند آنها را به حلقش برساند.
- ۴- استفراغ روزه را باطل نمی کند، مگر اینکه **عمدی باشد**.

احکام روزه

کسی که غسل بر او واجب است، اگر عمدتا تا اذان صبح غسل نکند یا اگر وظیفه اش تیمم است، عمدتا تیمم نکند، نمیتواند روزه بگیرد. البته اگر سهل انگاری کند و غسل نکند تا وقت تنگ شود، میتواند با تیمم روزه بگیرد و روزه اش صحیح است؛ اما در مورد غسل نکردن، معصیت کرده است.

۲

اگر کسی به علت عذری مانند بیماری نتواند روزه بگیرد و بعد از ماه رمضان عذر او برطرف شود و تا رمضان آینده عمدتا قضای روزه را بگیرد، باید هم روزه را قضا کند و هم برای هر روز یک مد (تقریباً ۷۵۰ گرم) گندم و جو و مانند آنها به فقیر بدهد.

۳

اگر کسی روزه ماه رمضان را عمدتا نگیرد، باید هم قضای آن را به جا آورد و هم کفاره بدهد؛ یعنی برای هر روز، دو ماه روزه بگیرد (که یک ماه آن باید پشت سرهم باشد) یا به شصت فقیر طعام بدهد. (به هر فقیر یک مد)

۴

اگر کسی به چیز حرامی روزه خود را باطل کند، مثلا دروغی به خدا نسبت بدهد، کفاره جمع بر او واجب می شود. یعنی باید هر دو کفاره یاد شده را انجام بدهد. البته اگر هر دو برایش ممکن نباشد، می تواند هر کدام را که ممکن است انجام دهد.

۵

وظیفه شخص مسافر:

کسی که سفر می رود، اگر شرط های زیر را داشته باشد، باید نمازش را شکسته بخواند و نباید روزه بگیرد:

رفتن او بیشتر از ۴ فرسخ شرعی (حدود ۲۲/۵ کیلومتر) و مجموع رفت و برگشت او بیشتر از ۸ فرسخ باشد.

الف

بخواهد کمتر از ده روز در جایی که سفر کرده، بماند. پس کسی که میخواهد ده روز و بیشتر در محلی که سفر کرده است، بماند، باید نمازش را کامل بخواند و روزه اش را هم بگیرد.

ب

برای انجام کار حرام سفر نکرده باشد؛ مثلا اگر به قصد ستم به مظلوم یا همکاری با یک ظالم در ظلم او سفر کند، باید روزه اش را بگیرد. اگر فرزند با نهی پدر و مادر به سفری برود که آن سفر بر او واجب نبوده است، باید نماز را تمام بخواند و روزه اش را بگیرد.

ج

اندیشه و تحقیق

دربارهٔ مسائل زیر به توضیح المسائل مرجع تقلید خود مراجعه کنید و پاسخ آن را به دست آورید.

۱ اگر مسافر پیش از ظهر به وطنش یا به جایی که می‌خواهد ده روز در آنجا بماند، برسد، در چه صورتی باید روزه بگیرد و در چه صورتی نباید روزه بگیرد؟
پاسخ: در صورتی که قبل از رسیدن به آن مکان چیزی نخورد و نیاشامیده باشد. (کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد) آن روز را باید روزه بگیرد.

۲ اگر مسافری که صبح حرکت کرده است، بعد از ظهر به وطن یا به جایی که می‌خواهد ده روز بماند برسد، وظیفه‌اش چیست؟
پاسخ: این مسافر نمی‌تواند در آن روز، روزه بگیرد.

۳ اگر کسی که روزه است، بعد از ظهر مسافرت کند، وظیفه‌اش نسبت به روزهٔ آن روز چیست؟
پاسخ: روزه خود را باید ادامه دهد (روز بر او واجب است).

۴ اگر کسی که روزه گرفته، پیش از ظهر مسافرت کند و بخواهد به بیش از چهار فرسخ برود، وظیفه‌اش چیست؟
پاسخ: وقتی به چهار فرسخ رسید (حکم مسافر پیدا کرد)، باید روزه اش را افطار کند.